

MU250470

Posudek oponenta habilitační práce**Masarykova univerzita****Fakulta****Habilitační obor**

Pedagogická fakulta MU

Pedagogika

Uchazeč**Pracoviště**

PaedDr. Hana ANDRÁŠOVÁ, Ph.D.

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých
Budějovicích**Habilitační práce**Mnohojazyčnost v podmínkách českého školství se zřetelem na
výuku němčiny po angličtině**Oponent****Pracoviště**

doc. PhDr. Věra JANÍKOVÁ, Ph.D.

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

MASARYKOVA UNIVERZITA	
Ped. fakulta - podatelna	
Č.j./E.č.:	MU/33286/2013/PdF
Datum/čas	10 -06- 2013 /
Počet listů dokumentu:	2
Počet příl. a listů/sv.:	/
Počet a druh nelist. příloh:	/

*Vloženo do spisu MU/10829/2013/PdF-15***Aktuálnost tématu**

K prioritám současné vzdělávací politiky patří podpora výuky cizích jazyků, v jejíž realizaci se odrážejí nejen nejnovější poznatky výzkumu didaktiky cizích jazyků a jejích hraničních vědních disciplín společně se změnou paradigmatu metodicko-didaktického přístupu, ale i obecně sdílená očekávání současné společnosti, pro kterou se stává komunikace minimálně ve dvou cizích jazycích jedním z krucióálních požadavků kladených na její členy. Téma habilitační práce zaměřené na otázky spojené s rozvojem vícejazyčné kompetence v podmínkách českého školství lze proto označit za aktuální.

Charakteristika habilitační práce

Cílem habilitační práce bylo na základě teoretických východisek ukotvených v konceptu mnohojazyčnosti zjistit (1) jaké faktory ovlivňují vztah žáků v české škole ve věku 12-17 let k učení se cizím jazykům na příkladu němčiny a angličtiny, (2) zda se mění úroveň znalostí němčiny vzhledem k měnící se organizaci výuky cizích jazyků a (3) co vede k poklesu zájmu o učení se němčině, což v posledních několika letech zaznamenáváme na všech stupních škol. Za zásadní považuji vyvození závěrů pro edukační praxi i další aktéry podílející se na formování současných trendů v českém jazykovém vzdělávání.

V 16 kapitolách a na 340 stranách habilitantka představuje různé aspekty konceptu mnohojazyčnosti i jejího výzkumu, který v posledních několika desetiletích prochází dynamickým vývojem. V první části, která svou koncepcí plní ukotvující a explikační funkci teoretických východisek následně podrobně popsaného výzkumu, je po představení cílů habilitační práce vymezen pojem mnohojazyčnosti, nastíněno směřování současné evropské jazykové politiky a jejího odrazu v českém jazykovém vzdělávání, přičemž je pozornost věnována analýze strategických vzdělávacích dokumentů (viz RVP ZV), které jako svoji prioritu deklarují podporu jazykové i kulturní rozmanitosti a mnohojazyčnosti. Pro ucelenější pohled by zde měla být uvedena i podrobnější zmínka o Společném evropském referenčním rámci pro jazyky. Následně autorka podává výklad konceptu didaktiky mnohojazyčnosti se zřetelem k výuce německého jazyka jako dalšího cizího jazyka (L3) po angličtině jako prvního cizího jazyka (L2) u žáků s češtinou jako

MASARYKOVA UNIVERZITA
Fakulta pedagogická
Katedra pedagogiky
Jazyk: čeština

mateřským jazykem (L1). S drobnou výhradou (viz níže) za relevantní pro téma práce považují předložený exkurz do teorií osvojování jazyků v obecné rovině. Za velmi přínosné lze označit představení modelů osvojování dalších (tzv. terciárních) cizích jazyků. Autorka následně nabízí na základě analýzy různých vzdělávacích dokumentů a řady provedených výzkumů syntetizující náhled na postavení němčiny a angličtiny v českém školství společně s argumenty podporujícími její přesvědčení o důležitosti znalostí němčiny v českém prostředí. Za významné a vysoce relevantní pro téma habilitační práce i pro didaktiku cizích jazyků v teoretické i aplikační rovině považují obsahy kapitoly 8, v níž jsou v kontrastivním pojetí a s přihlédnutím k historickému vývoji představeny jazykové systémy angličtiny a němčiny. Jedno ze stěžejních teoretických východisek pro realizovaný výzkum představuje pojetí chyby při učení se cizímu jazyku a zdůraznění psycholingvistického aspektu, kterým je zejména pozitivní a negativní transfer (interference).

V druhé části habilitační práce je prezentován empirický výzkum realizovaný habilitantkou. Pro zkoumání vybraných aspektů mnohojazyčnosti byl zvolen průřezový smíšený výzkum založený na dotazování a testování jazykové úrovně respondentů. Výzkumné otázky a celkový kontext výzkumu si vyžádaly kombinaci kvantitativních a kvalitativních metod, které se etablují ve výzkumu mnohojazyčnosti (vedle metod pedagogického výzkumu se jedná o metody sociolingvistického a psycholingvistického výzkumu a přístup založený na analýze žákovských produktů). K vyhodnocování dat bylo použito statistických metod a interpretativního přístupu. Z hlediska teorie osvojování více jazyků se východiskem výzkumného šetření stal Faktorový model B. Hufeisenové. Habilitantka formuluje výzkumný problém, vytyčuje 14 výzkumných otázek a 14 hypotéz (zde byla formulována nulová a alternativní statistická hypotéza), které jsou poté verifikovány ve dvou etapách, v roce 2007 a 2010. V roce 2007 se výzkumu zúčastnilo 249 respondentů (194 žáků základních škol, 55 žáků nižších ročníků víceletých gymnázií; 16 základních škol a 4 víceletá gymnázia). V roce 2010 se jednalo o 214 respondentů (137 žáků základních škol, 77 žáků nižších ročníků víceletých gymnázií; 13 základních škol a 5 víceletých gymnázií). Výzkumný vzorek je v práci podrobně popsán, je založen na dostupném výběru. Pro vyhodnocení více než 20.000 dat byl vytvořen kategoriální systém, využito otevřeného a axiálního kódování, které se stalo základem pro následné selektivní kódování potřebné pro integraci výsledků s cílem zodpovědět jednu z hlavních výzkumných otázek, která zní: *Jaký vztah měli žáci v roce 2007 a 2010 k osvojování cizích jazyků, čím je tento vztah podmíněn a jakou roli v něm sehrávají jazykové znalosti, zkušenosti a pořadí osvojovaných jazyků* (s. 159). Na základě provedeného výzkumu habilitantka vyvozuje závěry pro úspěšnou realizaci konceptu mnohojazyčnosti ve výuce dalšího cizího jazyka (na příkladu němčiny po angličtině).

Pečlivě zpracovaný seznam použité literatury (s. 296-317), který obsahuje velké množství zahraničních zdrojů, svědčí o hlubokém vhledu habilitandky do výzkumné oblasti. K přehlednosti práce přispívá Seznam tabulek a grafů. Z příloh oceňuji zejména podněty pro edukační praxi ve formě konkrétních výukových aktivit sestavených v duchu konceptu didaktiky mnohojazyčnosti.

Přínos práce

Předložená habilitační práce je příspěvkem k dalšímu rozvoji teorie didaktiky cizích jazyků i jejího výzkumu a zároveň svými výsledky poskytuje cenné podněty pro edukační praxi. Hlavní přínos spatřuji v tom, že se jedná v českém prostředí o první rozsáhlejší práci cíleně zaměřenou na mnohojazyčnost a její výzkum. Výrazně se v ní odráží dlouholeté pedagogické působení habilitantky v oblasti didaktiky německého jazyka ve vysokoškolské přípravě budoucích učitelů i jako lektorky četných metodicko-didaktických seminářů v rámci dalšího vzdělávání učitelů cizích jazyků. Za další pozitiva habilitační práce považuji:

- poskytnutí příležitosti k odborné diskusi o terminologických úskalích české didaktiky cizích jazyků;
- rezonanci s mezinárodním kontextem, v němž v současné době patří mnohojazyčnost k aktuálním tématům výzkumu didaktiky cizích jazyků (zejména v německy mluvících zemích);
- konkretizaci konceptu mnohojazyčnosti v podmínkách českého prostředí a zaměření na specifickou kombinaci pořadí osvojovaných jazyků (čeština – angličtina – němčina);
- využitelnost výsledků výzkumu nejen pro vědeckou komunitu, ale i pro učitele (cizích) jazyků, autory učebnic, vysokoškolské didaktiky cizích jazyků a další aktéry podílející se na směřování českého jazykového vzdělávání;
- interdisciplinární přístup ke zpracování tématu;
- explicitně vyslovenou potřebu akcentuace významu synergických účinků při sukcesivním osvojování cizích jazyků,
- vysokou míru možnosti aplikace výsledků výzkumu do edukační praxe.

Připomínky a dotazy

Práce představuje ucelený a uspořádaný vhled do konceptu mnohojazyčnosti a jejího výzkumu. Nicméně se zde vynořují jistá diskutabilní místa, z nichž si některá dovoluji s ohledem na graduační práci tohoto typu předestřít k úvaze: (1) Teorie osvojování jazyků zaměřené na L1 a L2 jsou zajisté pro zpracovávané téma v obecné rovině relevantní, otázkou ale je, zda bylo vhodné je pouze taxativně vyjmenovávat a charakterizovat a nezaujmout k nim kritický postoj. (2) Rovněž u předestřených modelů zaměřených na osvojování cizích jazyků s ohledem na vztah mezi L2 a L3 mohl být explicitněji uveden analyticko-kritický pohled na tento fenomén. (3) Po explikaci pojmu 'mnohojazyčnost' by bylo vhodné, aby autorka vedle syntetizujícího závěru vyjádřila i vlastní pojetí.

Pro odbornou rozpravu předkládám následující dotazy:

- Mnohojazyčnost je v celé práci chápána ve vztahu k současnosti, může vzniknout i dojem, že se jedná o jev zcela nový. Ale historie lidstva je multilingvní (z hlediska společenské a často i individuální mnohojazyčnosti) a multikulturní. V čem je současné pojetí tohoto fenoménu nové, jiné, aktuální?
- Populace bývá mj. dělena na monolingvní, bilingvní a multilingvní. V odborné literatuře (např. Harding-Esch & Riley, 2008) je uváděno, že více než polovina světa je bilingvní. Bilingvismus a multilingvismus jsou považovány za rozšířenější než

monolingvismus. Jak jsou v tomto kontextu oficiálně označováni Češi? Které společnosti jsou považovány za trilingvní?

- V práci je popsán koncept didaktiky mnohojazyčnosti a zároveň se zde hovoří o didaktice výuky dalšího cizího jazyka (tj. tzv. terciární didaktice cizích jazyků). V jakém vztahu jsou oba tyto koncepty?
- Jedním z doporučení vyslovených autorkou je potřeba přehodnocení oborově didaktické přípravy budoucích učitelů cizích jazyků. Ve kterých oblastech by mělo dojít k zásadním změnám?
- Pokusem o systematické uplatnění konceptu mnohojazyčnosti ve školní výuce cizích jazyků je tzv. *Gesamtcurriculum* B. Hufeisenové. Jak je toto kurikulum koncipováno?
- Víme, že při tomto typu výzkumu je třeba počít s tím, že jeho výsledky mohou být ovlivněny specifiky jednotlivých výzkumných vzorků, neboť i když je v daném výzkumu pro obě etapy formálně téměř shodný (ročník a typ školy), jedná se o v konečném důsledku o „jiné žáky“. Můžete se k této problematice vyjádřit?
- Na s. 158 je uvedeno: „[...] žáci celkem jednoznačně uváděli, že buď mají pro cizí jazyky nadání, nebo že jejich zájem o jazyky je významně podmíněný osobností učitele [...]“. Jak lze vysvětlit, že žáci hovoří o nadání, popř. co si pod tím představují? Jaký názor na fenomén jazykového nadání zastáváte?

Závěr

Habilitační práce PaedDr. Hany Andrášové, Ph.D. „*Mnohojazyčnost v podmínkách českého školství se zřetelem na výuku němčiny po angličtině*“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Brně dne 6. června 2013

doc. PhDr. Věra Janíková, Ph.D.

